

Tørk av tavla

– no skal vi ha om grunnfremjing

Leiv Inge Aa

Konstruksjonar med grunnfremjing (eng. *ground promotion*) liknar verbpartikkelkonstruksjonar, men har ein grunn som er fremja i staden for ein figur, som er undertrykt. I dømet *ta av bordet* er grunnen *bordet* fremja medan figuren, dvs. det som låg på bordet før det vart tatt av, er undertrykt. Motsett er figuren bevart og grunnen undertrykt i *ta av bestikken*. Det siste dømet svarar til ein vanleg verbpartikkelkonstruksjon, som eg her omtalar som figurbevarande. Til skilnad frå figurbevaring er grunnfremjing lågfrekvent, og det er lite omtala i norsk tidlegare. I artikkelen syner eg at grunnfremjing først og fremst skjer ved transitive preposisjonar (*på, av, i, til* etc.); retningsorda *opp, ned, ut* og *inn* er helst brukt som figurbevarande partiklar. Desse kan ikkje like lett fremje grunn, men kan derimot stå med uekte grunnar. Ein uekte grunn har ein leksikalsk semantikk som tilseier ei konseptuell grunn-tolking, men er strukturelt sett ein figur.

Nøkkelord: grunn(fremjing), figur(bevaring), preposisjonar, verbpartiklar, strukturell og konseptuell semantikk

1. Innleiing¹

Verbpartikkelkonstruksjonar er svært frekvente i norsk; mest alle preposisjonar kan fungere som partikkel,² og partiklane kan kombinere med ulike verb. Slik er det i alle fall i kombinasjonar med transitivt verb og partikkel, som er gitt døme på i (1a). (1b) liknar på (1a), men er i røynda heilt noko anna. For det første er dei to døma semantisk ulike, og for det andre er (1b) lågfrekvent. Om (1a) er det skrive mykje oppgjennom, om (1b) lite. Men i denne artikkelen skal det handle om uvanlege (1b). Korleis relaterer han seg til (1a), og kva gjer han heilt annleis?

- 1) a. ta av bestikket
- b. ta av bordet

Skilnaden vedkjem dei semantiske rollene til *bestikket* og *bordet*: I (1a) skal *bestikket* takast av noko uspesifisert, medan i (1b) skal noko uspesifisert takast av *bordet*.³ Og sjølv om skilnaden synest liten, er altså (1a) ein høgfrekvent konstruksjon i norsk, medan (1b) er mykje vanskelegare å finne autentiske døme på. Eg skal referere til *bestikket* i (1a) som *figur* og *bordet* i (1b) som *grunn*, etter Talmy (1972, 2000). I dømet med synleg figur er «normalsystemet» så å seie bevart; eg skal derfor referere til slike døme som *figurbevarande* konstruksjonar (jf. Milway 2014 sin term *figure retention*). Når berre grunnen er synleg, har vi fremja noko som oftare er undertrykt, og eg skal referere til det som

-
1. Eg vil takke Andrew McIntyre og Terje Lohndal, som oppmuntra til å utforske dette emnet høvesvis *i* og *på* norsk. Tor A. Åfarli og Signe Rix Berthelin skal ha takk for å ha diskutert emnet vidare og kommentert på manuset. Deltakarar på MONS 18, 2019, i Trondheim takkar eg for fleire innspel, og likeins skal kollegaer som har bidratt med relevante døme, takkast (sjå fotnote 7). Til slutt vil eg rette ein stor takk til NLT sine to anonyme fagfellar, som har kome med viktige teoretiske og ikkje minst empiriske bidrag (sjå fotnote 7 og 10). Artikkelen er ein omarbeidd versjon av kapittel 4.4 i Aa (2020), der stoffet er tilrettelagt ikkje-skandinaviske lesarar. Diskusjonen er òg meir utbrodert her – særleg gjeld det del 3 (metode) og 4 (empiri).
 2. Med *partikkel* meiner eg her eit ubøyeleg småord (jf. tyd. 2 i *Nynorskordboka*) medan Åfarli (2019: 276) sin definisjon av *verbpartikkel* kan tene som utgangspunkt for bruken vidare: «Ein verbpartikkel er eit element eller småord (ofte ein preposisjon) som står inntil hovud verbet og dannar ei eining saman med dette, men som ikkje fullt ut er ein morfologisk del av verbet.»
 3. Eg ser då vekk frå ei tolking der bordet blir tatt av noko anna, t.d. hytteveggen. Denne meir marginale tolkinga gjer konstruksjonen syntaktisk og semantisk lik (1a). Men det er den ovannemnde tolkinga, at noko blir tatt av bordet, som er den umarkerte, og som skal diskutert her.

grunnfremjing (etter den engelske termen *ground promotion*; sjå t.d. Blom 2005, McIntyre 2007).

Figur og grunn blir gjort greie for i del 2. I del 3 diskuterer eg metodiske problem med å undersøke lågfrekvente konstruksjonar som (1b). Del 4 presenterer datagrunnlaget ytterlegare. I denne delen legg eg fram mange av dei få grunnfremjingsdøma eg veit om i norsk (4.2), men for å kome dit går eg først via den figurbevarande varianten (enkle partikkelkonstruksjonar) og variantar som både har synleg figur og grunn (komplekse partikkelkonstruksjonar; sjå t.d. Aa 2020: 135–140, og resultative småsetningar) (4.1). I del 5 ser eg på tidlegare tilnærmingar til grunnfremjing i norsk og andre germanske språk, og særleg blir jamføringa mellom norsk og engelsk relevant. I del 6 legg eg fram ein analyse. Her vil det òg ovre seg ein asymmetri mellom grunnfremjing med transitive preposisjonar som *av*, *for*, *i*, *over* og *på* på eine sida (6.1) og retningsorda *inn*, *opp*, *ned* og *ut* på hi sida (6.2). Berre den første gruppa har lett for å fremje «ekte» grunn, medan retningsorda sjeldnare gjer det. Retningsorda kan òg fremje noko eg vil klassifisere som uekte grunn eller reanalyisert figur, som har ein leksikalsk grunnsemantikk, og som konseptuelt sett derfor er grunn, men som strukturelt sett er figur. I del 7 rundar eg av.

2. Figur og grunn

Eg vil her på ein kortfatta måte etablere skilnaden mellom figur og grunn basert på Talmy (1972, 2000) sine termar *Figure* og *Ground*, som blir sentrale termar gjennom heile artikkelen.⁴ Utgangspunktet vårt er at preposisjonar er lokalisierende, og at noko rundt preposisjonen blir lokalisert (figuren) medan noko anna lokaliserer (grunnen). I Talmy (2000) sin definisjon blir figuren fremja som ei (ev. konseptuelt) flyttbar eining som vi kan orientere oss etter ved hjelp av grunnen. Grunnen er ei stasjonær referanseramme «with respect to which the Figure's path, site, or orientation is characterized» (s. 312). Figuren er altså ofte noko lite og flyttbart, medan grunnen er noko stort og stasjonært – som viser til figuren si plassering med omsyn til t.d. stad, tid eller tilstand. I preposisjonsfrasar (PP-ar) vil figuren gjerne svare til subjektet medan grunnen svarar til predikatet (gitt ein småsetningsrepresentasjon).

4. Framstillinga her kan minne om tilsvarende bolk i Aa (2018), men der har etableringa av figur–grunn-skiljet eit litt anna formål.

- 2) a. [_{FIGUR} Marta [i [_{GRUNN} sjukebilen]]
 b. [_{FIGUR} Fødselen [i [_{GRUNN} desember]]
 c. [_{FIGUR} Marta [i [_{GRUNN} fødselsdepresjon]]

I (2a) blir figuren lokalisert av ein grunn med stadreferanse, og dette blir gjerne kalla ein lokativ PP. I (2b) er ikkje figuren ein person, men ei hending, som blir lokalisert av ein tidsreferanse; PP-en er temporal. I (2c) blir figuren lokalisert av ein tilstand. Det er heilt vanleg at ein figur i ein PP blir lokalisert av ein stad-, tid- og tilstandsreferanse. Dette er allmenne kategoriar som går på tvers av ulike preposisjonar (så nær som *med*; sjå Aa 2018). Preposisjonen åleine har ein konstant semantikk i (2); i *i* sitt tilfelle er grunnen ofte ein «konteinar» som figuren kan forståast heilt eller dels omslutta av. I Aa (2020: 123–126) påstår eg at denne semantikken er invariabel, og det er denne semantikken som svarar til Bouchard (1995) sin term *Grammar semantics* (G-semantikk). G-semantikken som skildrar *tilhøvet* mellom figur og grunn i døma i (2), er altså konstant, sjølv om den leksikalske semantikken til sjølvne figurane og grunnane varierer. Eg har framstilt eit liknande preposisjonssemantisk syn tidlegare t.d. i Aa (2013, 2015a) og viser til desse artiklane for utfyllande legitimering. I del 4 kjem eg tilbake til dataa vi skal diskutere primært i denne artikkelen, nemleg konstruksjonar som fremjar grunn, men undertrykker figur. Først skal eg diskutere nokre generelle metodiske problem med å ta føre seg lågfrekvente konstruksjonar, i del 3.

3. Å finne data til lågfrekvente konstruksjonar

Figurbevarande partikkelkonstruksjonar som (1a) er som nemnt frekvente og uproblematisk å finne tusenvis av døme på i tale og skrift, t.d. gjennom korpus-søk. Det er gjort talespråkskorpusstudiar av slike m.a. i Aa (2015b, 2020) og i Larsson & Lundquist (2014). Treffa ein får i korpus, er så mange og ulike at ein kan kategorisere dei på ulike måtar, t.d. etter ulike partikkeltypar, om partikkelen står til høgre eller venstre for figuren eller om konstruksjonen har romleg (spatial)/retningsgivande eller ikkje-romleg/overført tyding.

(1b) er det verre med. Som vi skal sjå i del 4, finst det fleire grunnfremjande konstruksjonar i norsk, men samanlikna med den figurbevarande varianten er dei svært få. Det kan vere fleire grunnar til det, mellom anna at dei synest lite fleksible og har avgrensa konseptuelle tydingar. Grunnfremjande konstruksjonar har ein undertrykt figur, som då i det minste er konseptuelt til stades (men neppe strukturelt). Men sjølv om vi kan konseptualisere ein undertrykt figur i (1b),

kan ikkje denne vere kva som helst (jf. Svenonius 2003a). Det *må* rettare sagt vere noko matrelatert: mat, koppar, fat, bestikk etc. Ikkje eingong ein duk kan vere den undertrykte figuren i (1b), endå mindre eit barn. (1b) har med andre ord ei innsnevra og konvensjonalisert tyding, og har dermed openbert ein avgrensa bruk. Slik er det elles òg; det er gjerne berre éin konvensjonalisert undertrykt figur (eller eitt konsept) i kvart uttrykk. Truleg derfor er det vanskeleg å finne mange og ulike døme. Vi kjem tilbake til dette i 4.2 og til ein strukturell analyse i 6.1

Men ein finn ein del førekomstar av dei heilt vanlegaste konsept, t.d. om på- og avdekking av bord. I *Leksikografisk bokmålskorpus* (Knudsen & Fjeld 2013; LBK) får ein tala på tilslag som oppgitt under når ein søker på lemma av dei relevante verba og substantiva i desse fire uttrykka:

- 3) a. ta på bordet (n=1)
b. ta av bordet (n=21)⁵
- 4) a. dekke på bordet (n=18)
b. dekke av bordet (n=1)

Jamført med treffa ein får når ein søker på PP-ar og på figurbevarande partikkelkonstruksjonar, er tala i (3) og (4) sær s låge. Dersom ein har den uspesifiserte søkestrengen i (5), vil berre eit fåtal av treffa vere grunnfremjande konstruksjonar.

- 5) [uspes. verblemma] + [uspes. prep] + [uspes. substantivlemma]

I LBK gir denne søkestrengen uhandterlege 1 145 498 treff og inkluderer svært mange tilfelle med verb + transitiv PP, mange figurbevaringskonstruksjonar, men langt færre grunnfremjingskonstruksjonar. Om vi vil sile ut figurbevaringsvarianten, løner det seg å spesifisere preposisjonane *ut*, *inn*, *opp* eller *ned*, fordi desse langt oftare er verbpartilkar enn transitive preposisjonar (jf. Aa 2020: 43–45). Transitive preposisjonar som *på*, *av* og *i* gir nettopp ei overvekt av PP-treff. Spesifiserer vi preposisjonen *ut* i søkestrengen i (6), får vi likevel 13 969 treff i LBK, og dei fleste av desse er altså figurbevarande partikkelkonstruksjonar. Sjølv om dei grunnfremjande konstruksjonane i (3) og (4) er heilt

5. Her får ein i tillegg to treff der figuren er til stades i strukturen som subjekt i ein passiv, og eitt treff der figuren er eit relativisert objekt. Desse tre setningane er ikkje rekna med i talet ovanfor. Det er ingen treff i LBK av ordstrengen i (3b) der *bordet* er figur.

gangbare og udiskutabelt grammatikalske i norsk, kan dei med andre ord ikkje kallast anna enn lågfrekvente i denne samanhengen.

Nettopp poenget med at den undertrykte figuren ikkje kan vere kva som helst, men anten synest konvensjonalisert eller kontekstuellt tydeleggjort, gjer at grunnfremjing kan tenkast å vere mest brukt i munnleg språk, der ein har meir umiddelbar kontekstuell tilgang enn som lesar av ein skriftleg tekst. Det skulle vere kommunikativt enklare å forhalde seg til grunnfremjing i ein dialog. Likevel er det ikkje mange attesterte døme i talemålskorpuser heller. Søker ein på ordstrengen i (5) i *Big Brother*-korpuset, men presiserer preposisjonen *på*, får ein 545 treff – der ingen syner grunnfremjing. Den same søkestrengen (med presisert *på*) i det nordiske dialektkorpuset (Johannessen et al. 2009) gir 4526 treff, så her kan det vere ein fordel å spesifisere eit høgfrekvent transitivt verb for å innsnevre. Med lemmaet *legge* får ein fem treff, der det nærmaste ein kjem, er dette dømet:

- 6) han har jo lagt fliser for e masse forskjellig folk (...) men så skal han legge på kjøkkenet (ung kvinne, Lyngdal)

Objektet i den første setninga, *fliser*, er utelate i den koordinerte setninga, som dermed umiddelbart ser ut som ein tom objektskonstruksjon (*empty object construction*, EOC; sjå t.d. Larson 2005) med *på kjøkkenet* som eit adjungert adverbial. Den manglande orduttalen av *legge på* (sjå 6.1) kan tyde på denne løysinga. Grunnfremjing ville her innebere ein småsetningsrepresentasjon av *e [fliser] på kjøkkenet* (der *e* = tom posisjon).

Ein kan òg søke etter ein litt mindre frekvent preposisjon enn *på*, t.d. *av* (jf. døma i (3) og (4)), men det hjelper oss lite i denne samanhengen. Søkestrengen i (5) med spesifisert *av* gir 197 treff i dialektkorpuset og 47 treff i *Big Brother*-korpuset – men ingen døme på grunnfremjing. Heller ikkje *NoTa – Oslo* (101 treff med *av*) gir relevante døme.

Tilgangen på data både i skrift- og talespråkskorpus synest med andre ord svært avgrensa. Fordi ein nesten må leite med lupe, har eg i første omgang beintfram spurt ut lingvistiske kollegaer kva grunnfremjingsdøme dei kjem på. Det finst openbert fleire problem med å bruke seg sjølv eller andre lingvistar som informantar, men kanskje først og fremst til å vurdere akseptabilitet (jf. Hårstad, Lohndal & Mæhlum 2017: 146). I denne samanhengen er akseptabilitet og teoretisk eigeninteresse likevel mindre relevant. Snarare handlar det om å kartlegge moglege bruk av ein lite brukt konstruksjon i norsk. Og då blir det med eitt nyttig å snakke med lingvistar, som har erfaring med å ek-

saminere eige hovud etter relevante døme. Døma eg syner fram i del 4, kom m.a. frå ei etterlysing på Facebook av underteikna,⁶ der det melde seg på ti lingvistar eller folk med språkfag i utdanninga si, og éin lekmann i diskusjonen. Av dei ti fagfolka bidrog åtte med relevante døme, medan eit par berre var med i diskusjonen. Lekmannen bidrog med eit irrelevant døme. Men heller ikkje for alle lingvistane var det heilt enkelt å skjønne kva som var døme på grunnfremjing og ikkje. Og det inkluderer meg sjølv, sidan eg ikkje hadde omgrep om ekte vs. uekte grunnfremjing på det aktuelle tidspunktet. Det var derimot noko eg måtte slutte ut frå desse og fleire data (sjå 6.2). I tillegg til dette har eg fått eit betydeleg datapåfyll frå eine NLT-fagfellen gjennom hens søk i det syntaktisk annoterte korpuset NorGramBank, INESS, UiB (Rosén, De Smedt, Meurer & Dyvik 2012). Eg kjem tilbake til dette mot slutten av 4.2.

I dei neste bolkane presenterer eg framskaffa empiri (del 4), tidlegare tilnærmingar i nærskylde språk (del 5) og eit forslag til kategorisering og analyse for norsk (del 6).

4. Empiri

4.1 *Vegen inn: figurbevaring og konstruksjonar med synleg figur og grunn*

For å nærme meg grunnfremjingsdøma vil eg gå via figurbevarande konstruksjonar (dvs. enkle verbpartikkelkonstruksjonar) og konstruksjonar med både synleg figur og grunn (komplekse verbpartikkelkonstruksjonar og resultatative småsetningar). Slik får vi sett på grunnfremjinga i ein større samanheng. I det som normalt er omtala som enkle verbpartikkelkonstruksjonar (den Dikken

6. Eg sende ut eit spørsmål på Facebook 4. mars 2019 som er gitt att under. I spørsmålet inkluderte eg òg nokre eigne døme for å gjere det lettare å kome på døme som faktisk var relevante:

«Språkhjelp: Kan nokon kome på fleire «ground promotion»-partiklar i norsk (eller gjerne andre døme med dei same partiklane som under), dvs. som fremjar grunn/lokasjon (flate, behaldar m.m.) snarare enn figur (vanleg objekt)? Døme: «drikke opp flaska» (grunn), snarare enn «drikke opp vinen» (figur).

Andre eg kjem på i farten:

Opp: ete opp (heile) fatet, laste opp bilen

Ut: tømme ut badekaret, flaska osv., pakke ut kofferten

Av: ta, dekke av bordet, skrape av ruta, lesse av vogna

På: dekke på bordet, legge på stabelen, lesse på vogna

I: sette i kjøleskapet, helle i glaset, laste i vogna

Fleire?»

1995: 86ff), er figuren synleg, men grunnen undertrykt. Disse er høgfrequente, og det er dei eg omtalar som figurbevarande konstruksjonar i denne artikkelen. Grovt kan vi dele dei inn i to grupper, alt etter om dei er romlege eller ikkje-romlege. Berre i den første gruppa kan fysisk rom (oftast ei fysisk retning) sporast medan ein i hi gruppa har ulike former for overførte tydingar. I norsk er partikkelen føretrekt til venstre for figuren (markert med + nedanfor vs. – for den ikkje-føretrekte) i den romlege varianten, medan partikkelen nesten utelukkande finst til venstre i ikkje-romlege konstruksjonar. Partikkeralternasjon er i prinsippet mogleg, særleg i den romlege varianten (Sandøy 1976, Aa 2020). Sløfeparentesane under markerer at partikkelen alternerer; han blir ikkje realisert to stader i same dømet (jf. Svenonius 1996).

- 7) a. Romleg: hive {+ut} [_F katten/boka/stamgjesten] {–ut}
 b. Ikkje-romleg: lese {ut} [_F boka/kapittelet/sida] {??ut}

Når ein utvidar dei enkle konstruksjonane med eit PP-resultat, får vi det som er omtala som komplekse konstruksjonar (den Dikken 1995: 35ff, Aa 2020: 135ff). Disse har då både ein synleg figur og ein synleg grunn. Her er partikkelen føretrekt til høgre for figuren i norsk. Ikkje-romlege komplekse variantar førekjem sjeldan; eit PP-resultat er kompatibelt med direksjonalitet og med høgre-distribusjon av partikkelen.

- 8) Romleg: Hiv {–ut} [_F katten] {+ut} i [_G gangen]

I komplekse konstruksjonar er partikkelen og preposisjonen oftast to ulike leksikalske element; i det nordiske dialektkorpuset (Johannessen et al. 2009) finn ein berre eit fåtal med døme der dei faktisk er det same elementet, og i alle døma er partikkelen faktisk til venstre, sjølv om mønsteret elles er som i (8).

- 9) a. så holder de på og tar av [_F mosen] av [_G plena] (gamal dame, Gauldal)
 b. da kunne vi banke av [_F hodet] av [_G riva] (gamal mann, Røros)
 b. legge i [_F mynten] i [_G bøtta] (ung mann, Kirkesdalen)
 c. legge på [_F nytt torvtak] på [_G et bur] (gamal mann, Surnadal)

At partikkelen her står til venstre for figuren, kan tyde på at desse døma berre er skinnkomplekse, dvs. at PP-resultatet er adjungert og såleis ikkje påverkar partikkelplasseringa. Eg nemner desse døma likevel, då eg skal kome tilbake til dei mot slutten av del 6.1.

Synleg figur og grunn finn ein òg i vanlege småsetningar utan partikkel, som i (10). Dette er ein endå vanlegare «kompleks» variant enn varianten ein ser i (8), men (10) er altså ingen partikkelkonstruksjon. Her er berre ein transitiv P som tar grunnen til utfylling og har figuren som subjekt.

10) Ta [_F bestikket] av [_G bordet]

4.2 Konstruksjonar med fremja grunn og undertrykt figur

Då er vi komne til grunnfremjingskonstruksjonane, som vi primært skal fokusere på vidare. I 4.1 har vi sett at det finst konstruksjonar som berre bevarer figuren, og det finst dei med synleg figur og grunn. Og fleire stader har vi nemnt at varianten som berre har synleg grunn, er langt mindre frekvent enn dei ovannemnde. Grunnfremjing skjer først og fremst med transitive preposisjonar, men vi skal kome tilbake til nokre unntak lenger nede. I (11)–(17) har eg sortert døma preposisjonsvis, og sjølv om døma her ikkje er uttømmande, er materialet avgrensa. Eg har oppgitt den undertrykte figuren i hakeparentes og kommenterer den under.⁷

11)	av	
	a.	skrape av ruta [isen]
	b.	ta av bordet [bestikket]
	c.	tørke av tavla [kритet]
	d.	lesse, laste av vogna [lasset]
	e.	ta, få av føtene [sko]
	f.	trekke av plata [kasserollen]
	g.	gnage av beinet [kjøtet]
	h.	krysse av lista [namnet]
	i.	rive av såret [plasteret]
	j.	kle av dokka [kleda]
	k.	sleike av kniven [pålegget]
	l.	vinke av vegen [bilen]

7. Frå den ovannemnde Facebook-førespurnaden vil eg takke følgande fagkollegaer, som bidrog med eitt eller fleire av døma i (11)–(17): Kjetil Gundersen, Bjørghild Kjeldsvik, Mari Nygård, Stig Rognes, Dagrun Astrid Aarø Engen, Randi Solheim, Heidi Brøseth og Tina Louise Strømholt Ringstad. I ettertid har eg som nemnt lenger oppe òg fått ei rad av døme av den eine fagfellen og vil takke hen mykje for det. Over halvparten av døma i (11)–(17) er hens, framskaffa og uttenkte etter V+P-søk i NorGramBank.

- 12) **for**
trekke for vindaugget [gardinene]
- 13) **frå**
trekke frå vindaugget [gardinene]
trekke frå skatten [utgiftene]
- 14) **i**
sette i kjøleskapet [maten]
lesse, laste i vogna [lasset]
legge i omnen⁸ [ved]
tre i nåla [tråden]
skjenke, helle i glaset [vatn]
- 15) **over**
breie over barnet [teppet]
hakk valnøttene og strø over yoghurten [valnøttene]⁹
- 16) **på**
dekke på bordet [maten]
legge på senga [sengekleda]
legge på stabelen [ved]
lesse, laste på vogna [lasset]
smørje, ha på skiva [pålegg]
ta på hendene [vottar]
ta på føtene [sko]
hive på bålet [veden]
prakke på kjøparen [vara]

8. I det nordiske dialektkorpuset finst eit dømme frå Bømlo som er eit nytt grenselandstilfelle med EOC: og der bar jo da vaktmesteren inn ved og la i ovnen (Bømlo, gamal mann)

9. Her er det kanskje igjen eit tilfelle av EOC, men *e* [valnøttene] *over yoghurten* liknar meir på ei resultativ småsetning enn *e* [flisene] *på kjøkkenet* i (6).

17) til	
legge til brygga	[båten]
venje til barnehagen	[barnet]
kople til internett	[datamaskina]

Det første ein merkar seg, er at grunnfremjing kan brukast med fleire ulike transitive preposisjonar, men at det er lettast å finne døme med *av*, *på* og *i*. Som nemnt i del 3 kan vi ikkje forstå døma med ei rad ulike undertrykte figurar, men ofte er det berre eitt gangbart «figurkonsept» til kvart døme. Denne figuren må då nettopp forståast som eit konsept heller enn den oppgitte figuren i reint bokstavleg forstand, som i fleire av tilfella snarare er eit hyperonym. Det vil seie at *bestikket* i (11b) òg kunne vore *knivane* og *gaflane* – dvs. noko som har med eting å gjere – men ikkje *barnet* eller *katten*. Dette er noko av det særigne ved grunnfremjing som ikkje umiddelbart er lett å forklare. I *lesse-* og *laste-*døma (11d), (14b) og (16d) må ein rekne med at det presise innhaldet av *lasset* må kunne forståast av ein ytterlegare kontekst, men konteksten synest innsnevra og konvensjonalisert i kvart døme. Tilhøvet mellom figur og grunn kan på eit vis synast metonymisk (sjå Peirsman & Geeraerts 2006; Radden & Kövecses 1999). Kanskje kan ein òg forstå tilhøvet mellom dei som hypo-hyperonymisk i litt vid forstand. Den undertrykte figuren er (eller liknar) eit hyponym til ein overordna grunn-kategori. Skal ein underforstå noko *anna* enn den hyponym(aktige) figuren, må ein slik figur presiserast eksplisitt – eller fremjast – og då er det ikkje lenger snakk om grunnfremjing.

Alle døma har altså ein kontekstuell forstått figur, men som truleg ikkje er strukturelt til stades. Med Bouchard (1995: 17) sine termar er figuren S(ituasjons)-semantisk til stades i (11)–(17), ulikt i døma i 4.1, der han har ein G(rammatikk)-semantisk representasjon.

Trass i avgrensingane med grunnfremjing er det enkelte søkeuttrykk som gir eit fleirtal av grunnfremjings- jamført med figurbevaringskonstruksjonar. Frå døma over har eg fått hjelp til å hente fram fleire resultat frå NorGramBank med verb og partikkel/preposisjon i (11k) (*slikke av*) og (14e) (*skjenke i*).¹⁰ I tabell 1 og 2 har eg gjengitt alle utfyllingane i dei to uttrykka som førekjem to eller fleire gonger, og kategorisert dei etter figur og grunn. Eg har ikkje inkludert pronomen, som utan vidare kontekst ikkje er tolkbare som figur eller grunn.

10. Ein stor takk igjen til fagfellen nemnd i fotnote 7.

Figur	Grunn
fett (n=2)	finger (n=26)
sukker (n=2)	leppe (n=8)
	skje (n=5)
	hånd (n=4)
	bryst (n=3)
	fot (n=3)
	kniv (n=2)
	mage (n=2)
	tunge (n=2)
	vegg (n=2)

Tabell 1: Utfyllingar til *slikke av* i NorGramBank (n>1).

Figur	Grunn
kaffe (n=63)	glass (n=150)
te (n=23)	kopp (n=49)
vin (n=14)	beger (n=6)
whisky (n=5)	krus (n=5)
rødvin (n=5)	kaffekopp (n=4)
øl (n=4)	vinglass (n=2)
vann (n=4)	
drink (n=4)	
champagne (n=4)	
konjakk (n=3)	
sherry (2)	
melk (n=2)	
suppe (n=2)	

Tabell 2: Utfyllingar til *skjenke i* i NorGramBank (n>1).

I tabell 1 er det eit eit klart fleirtal av grunnutfyllingar, og dei består stort sett av kroppsdelar, bestikk eller noko anna ein kan sleike (hovudsakleg) mat(relaterte ting) av. Den underforståtte figuren må altså forståast innanfor konseptet ‘(klissete) mat’ eller ‘væske’. Fleire av grunnane som berre opptre

éin gong (og som såleis ikkje er oppførte her), oppgir anten ytterlegare kroppsdelar eller gaffel, panne, kopp og liknande. I tabell 2 er det jamnare fordelt i token mellom figur- og grunnutfyllingar. Blant grunnutfyllingane er særleg to typar frekvente (*glass* og *kopp*) medan figurutfyllingane ikkje overraskande varierer noko meir. Det er meir drykk å velje mellom enn behaldarar å helle drykken i – i alle fall i konvensjonell språkbruk.

5. Nokre tidlegare tilnærmingar til grunnfremjing i norsk og andre nærskylde språk

Det er ikkje skrive mykje om grunnfremjing i norsk tidlegare; Ven (1999) og Aa (2015b, 2020) er eit par unntak. I tillegg har Svenonius (2003a) diskutert engelsk i eit komparativt perspektiv med mellom anna norsk. Ven grupperer figurbevarande partikkelkonstruksjonar som «gruppe 1» og grunnfremjingsvarianten som «gruppe 2», der den viktigaste skilnaden synest å vere at berre den første varianten kan ha partikkelalternasjon. Men som nemnt i 4.1 er det òg restriksjonar på alternasjonen i gruppe 1, slik at dette kriteriet ikkje er fullgodt. Vi skal sjå lenger nede òg at Svenonius (2003a) hevdar alternasjon er mogleg i engelsk grunnfremjing/gruppe 2. Aa (2015b: 246ff) nyttar òg gruppe 1 og 2-notasjonen etter Ven, og diskuterer grunnfremjing over nokre sider, men utan å gå særleg empirisk til verks. Snarare blir det tatt utgangspunkt i eit fåtal døme, og diskusjonen dreiar seg om kva semantikk som er strukturell (G-semantisk) og konseptuell (S-semantisk). To ulike tilnærmingar der er at figurbevarings- og grunnfremjingskonstruksjonen anten er G-semantisk like og S-semantisk ulike, eller at dei er både G- og S-semantisk ulike. Her argumenterer eg for det siste synet i 6.1. Det same hevdar eg i ei litt kortare utgreiing i Aa (2020).

Gjennom arbeida til Svenonius (2003a), Blom (2005), McIntyre (2007) og Milway (2014) blir det påpeika skilnader mellom grunnfremjing i engelsk, norsk, tysk og nederlandsk. Svenonius gjer greie for figur–grunn-tilhøvet i småsetningar gjennom ein splitta PP, der figur-DP-en er spleisa i spesifikatorposisjonen til den høgare, funksjonelle projeksjonen (*pP*), medan grunn-DP-en står i komplementposisjonen til den lågare, leksikalske PP-en. Dømet under er Svenonius sitt.

18) Wipe [_{pp} [_F dust] [_p e [_{pp} off [_G the table]]]

Til liks med *v* er *p* ein Kasus-tilordnar; grunn-DP-en får kasus frå *p*, medan figuren sin Kasus er *v*-assosiert. Som nemnt observerer Svenonius (2003a: 442) ein viktig skilnad mellom engelsk og norsk grunnfremjing, nemleg at P kan alternere i engelsk, men ikkje i norsk.

- 19) a. Wipe the table off
b. Tørke {av} bordet {*av}

Denne skilnaden forklarar Svenonius med at norsk i desse konstruksjonane manglar *p*, og at grunn-DP-en der får Kasus frå eit høgare funksjonelt hovud (i tysk argumenterer han for at DP-en får Kasus frå kombinasjonen *v*-V (s. 436), når *p* manglar. Men i engelsk, der grunnfremjing er endå mindre frekvent enn i norsk, er *p* obligatorisk. Her blir då *the table* reanalysert til ein figur, noko han meiner at den fleksible tydinga til *off* kan vere grunnen til; ‘bordet’ blir omtolka til ei affisert flate (s. 442). Før eg nemner nokre innvendingar mot denne analysen, vil eg ta med noko til ein diskusjon lenger nede. Ved preposisjonane *ut*, *inn*, *opp* og *ned* synest det å vere tilfellet med ein liknande reanalyse av konseptuelle grunnar til strukturelle figurar. I del 6.2 argumenterer eg nettopp for at vi har nokre tilfelle med uekte grunnar i norsk, som altså eigentleg (dvs. strukturelt) er figurar.

Svenonius (2003a) meiner at det er eit skilje mellom språk med ekte og uekte grunnfremjing, og at i engelsk, der bruken er så marginal, er det snakk om ein uekte variant. Milway (2014) supplerer med at engelsk berre har grunnfremjing med preposisjonane *off* og *out*, og i konsept som har med «cleaning» å gjere. McIntyre (2007) hevdar at restriksjonane er mykje dei same i språka Svenonius hevdar har ekte grunnfremjing, t.d. tysk og nederlandsk. Heller ikkje i desse språka opptre grunnfremjing særleg frekvent, og dei fleste partikkelverba tillèt berre figurbevaring, men altså ikkje grunnfremjing. Likeins selekterer ein preposisjon grunnen, men ikkje figuren; *forma* på grunnen er lik DP-utfyllinga til ein transitiv preposisjon (s. 356). Slik engelske *off* vil selektere ei flate til grunn, selekterer norske *i* ein konteinar. Men ingen av dei selekterer ein spesifikk type figur. Nettopp denne asymmetrien er vanskeleg å forklare dersom grunnen har blitt reanalysert til figur. I (11)–(17) ovanfor er det ikkje tvil om at grunnen er selektert av preposisjonen. Det synest òg klart, trass i restriksjonane og den avgrensa bruken, at det er fleire variantar i norsk enn i engelsk. Vi kan trygt referere til dei som ekte grunnar.

Selekteringa kan ein òg teste ved å manipulere med grunn-DP-en. I norsk vil *på* oftast selektere ei flate (både horisontal og vertikal) medan *i* som nemnt

selektorer ein konteinar. Ein skulle då tru at preposisjonane ikkje kan ta ein kva som helst grunn, og slik synest det å vere. I (20) ser vi eit par ulikskapar med *på* og *i*.

- 20) a. laste *på/i* lastebilen
 b. laste *?på/i* traileren
 c. laste *på/i* bilen

I (20a) går begge preposisjonane fint, fordi lasteplanet nettopp kan forståast som eit plan (*på*), men òg som ein konteinar med karmar (*i*). I (20b) impliserer *trailer* gjerne ei lukka vogn, noko som gjer *på* meir problematisk. Men *trailer* kan òg forståast som ein open tilhengar (jf. tyd. 2 i *Nynorskordboka*); då er *på* mindre problematisk. I (20c) gir preposisjonsvalet ein openberr tydingsforskjell, nemleg at ein anten lastar *på* taket eller *i* bagasjerommet eller kupeen. Grunnen er med andre ord selektert av preposisjonen.

I tillegg til restriksjonane nemnde ovanfor nemner McIntyre (2007) eit kjenneteikn for engelske grunnfremjingskonstruksjonar, nemleg at dei har ei holistisk tyding. Dette kan kanskje òg sjåast i samanheng med P-semantikken til *out*. I norsk er *ut* stort sett brukt som figurbevarande partikkel, og ofte er det brukt i konstruksjonar som uttrykker at noko blir gjort ferdig, blir avslutta, gjort i full mon o.l. (sjå *ut* (II,A16) i *Norsk Ordbok* og t.d. Western 1921: § 461, der det er greidd ut om denne *ut*-bruken i både faste og lause samansettingar). I engelsk, som nesten berre har grunnfremjing med *out*, blir då konstruksjonen lett assosiert med holisme.

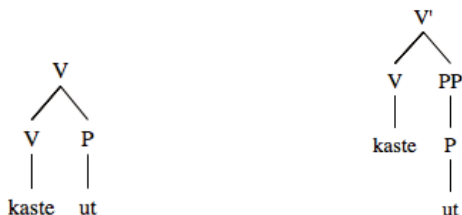
6. Analyse: ekte og uekte grunn

6.1 Figurbevaring og ekte grunnfremjing

Så langt verkar det klart at 1) P + grunn dannar ein preposisjonsfrase på eit eller anna nivå, og at 2) P må stå til venstre for grunnen. Alternasjon er berre mogleg ved figurbevaring. I tillegg er det eit tredje punkt, som tilsynelatande er i strid med punkt 1), nemleg at 3) V + P kan ha orduttale i grunnfremjingskonstruksjonar (Ven 1999, Aa 2020: 58), lik figurbevaringsvarianten. I figurbevarande partikkelkonstruksjonar blir V + P uttala som eitt ord med tonem 2 i mange dialektar, tradisjonelt på Austlandet, i Trøndelag, på Nordmøre og i Romsdal (Sandøy 1985: 71), men med noko meir utbreiing vest- og nordpå i nyare tid (Abrahamsen 2003; Skaalbones 2006). Preposisjonen synest altså å høyre

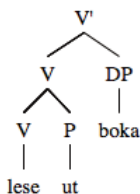
semantisk til i PP-en, men han blir uttala lik ein verbnær, figurbevarande partikkel. Under tar eg utgangspunkt i Larsen (2014: 202, 230ff) sin (figurbevarande) verbpartikkelanalyse. Hovudideen der er at partiklar anten projiserer eller ikkje, og at den verbnære varianten ikkje gjer det, men blir kjernespleisa med V. Dei to partikkelvariantane er synte i (21).

- 21) a. Ikkje-projiserande partikkel b. Projiserande partikkel

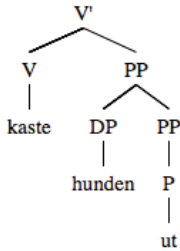
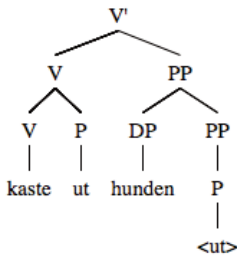

Det finst fleire tenkelege måtar å analysere norske data på med dette startpunktet. I Aa (2020) argumenterer eg for at ikkje-romlege partiklar, som nesten utan unntak er verbnære, ikkje projiserer, og at P⁰ er spleisa med V⁰.¹¹ Partikkelen som står til høgre for ein figur, projiserer og danner ei småsetning med figuren. Ein romleg, verbnær partikkel projiserer først, som i (21b), men får kjernen resplesa i den verbnære posisjonen. Dette gir oss dei tre variantane i (22).

- 22) a. Ikkje-romleg verbnær partikkel (utan P-projisering)

11. Eit heva⁰ tyder i denne samanhengen 'kjernenivået' av ein projeksjon. I eit X-bar-skjema kan ein vidare referere til det mellomliggande bar-nivået for¹ og frasenivået for². I rammeverket *Bare phrase Structure* (sjå t.d. Chomsky 1995) er bar-nivået rekna for å vere overflødig, slik at ein berre opererer med kjerne- og frasenivåa.

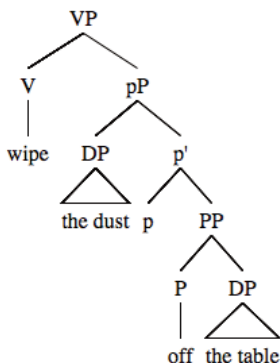
b. Romleg partikkel til høgre for figur (P projiserer)¹²c. Romleg verbnær partikkel (P projiserer, respleising av P⁰ i V⁰)

Dette er ein måte å kartlegge norske figurbevarande partikkelkonstruksjonar på. Det paradoksale med grunnfremjingsvarianten er at P synest å oppstå lenger nede i strukturen (jf. punkt 1 i diskusjonen ovanfor), men at orduttalen av V + P kunne tyde på at P⁰ også her blir respleisa med V⁰ (jf. punkt 3 ovanfor). Nedanfor skal eg argumentere for at ei slik respleising eller P-flytting i grunnfremjingsvariantane er vanskeleg å forsvare. Dermed må orduttalen ha ei anna årsak.

Med Larsen (2014) sitt utgangspunkt kan vi gå vidare med å implementere Svenonius (2003a) sin splitta-PP-hypotese, der spec,*p*PP husar figuren, og der kompl,PP husar grunnen. (23) er ein kompleks partikkelkonstruksjon, altså både med synleg figur og grunn, henta frå Milway (2014: 6).

12. Til liks med Chomsky (1986: 20) antar eg at småsetningspredikatet har sin eigen maksimale projeksjon, altså at subjektet (figuren) står i spesifikatorposisjonen til ein ny PP. Dette kan løysast på ulike måtar teknisk (sjå t.d. Bowers 1993), men det essensielle poenget er ein struktur som forklarar småsetningspredikatet (partikkelen) si moglegheit til å bli tematisert: *Ut kasta han hunden*. Dette er berre mogleg dersom *ut* har sin eigen maksimale projeksjon. Strukturen i (22a) kan derfor forklare kvifor **Ut las han boka* ikkje er mogleg: Ein ikkje-maksimal projeksjon er forsøkt tematisert.

23)

‘tørke støvet av bordet’

Som nemnt i del 5 argumenterer Svenonius (2003a) for at *pP* er fråverande i norske grunnfremjingskonstruksjonar; Milway (2014) forfektar eit liknande syn, men òg at grunnen er eit nullpronomen i figurbevaringskonstruksjonar. (23) er tiltalende på den måten at figur–grunn-asymmetrien kan gjerast greie for. Spørsmålet er kor dei ulike P-ane høyrer heime, eller om *off* i (23) er den «same» P-en som i *wipe* [_F *the dust*] *off*? Under skal vi sjå at det må vere snakk om to ulike P-ar.

Utgangspunktet er at vi har eit funksjonelt domene for figuren og eit leksikalsk domene for grunnen. Eg skal argumentere for at partikkelalternasjon vil seie resplesing av den funksjonelle preposisjonskjernen p^0 i V^0 ; partikkelen oppstår altså i *figur*-domenet og kan berre alternere kring ein figur. Det vil seie at dersom ein DP opptrer til venstre for ein synleg preposisjon, så må denne DP-en stå i spec,*pP* og teknisk sett vere ein figur.¹³ Partikkelalternasjonen i

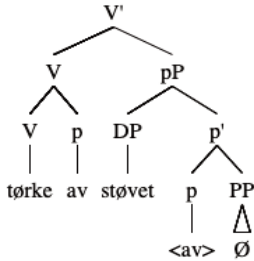
13. Men merk at grunn-DP-en kan stå framfor figur-DP-en dersom P er verbnær.

i) tørke av {*støv} bordet {støv}

Ein skulle tru at òg den konvergerande varianten her med figuren til slutt skulle krasje av Kasus-grunnar, men vi må gå ut frå at *støv* får Kasus frå *v*, og at *bordet* får av *p*. Likevel ser det ut til at P må lisensiere ein DP nær seg, sidan dømet krasjar dersom figuren står framfor grunnen. Verbet kan lisensiere figuren frå sporet sitt. Desse variantane kan òg generaliserast som typiske døme på *lokativalternasjon* (sjå Rappaport Hovav & Levin 1985, 1988. Sjå òg Levin 1993: 49f for ei liste med referansar som diskuterer det same. Dømet ovanfor passar inn under Levin (1993: 51f) si gruppe med «transitive *clear* alternation constructions».

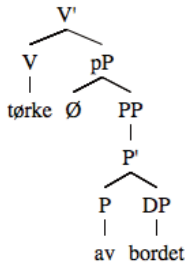
romlege figurbevaringskonstruksjonar vil då ha representasjonen i (24), der eg òg har markert ein tom leksikalsk P-projeksjon (grunn-domenet).

24)

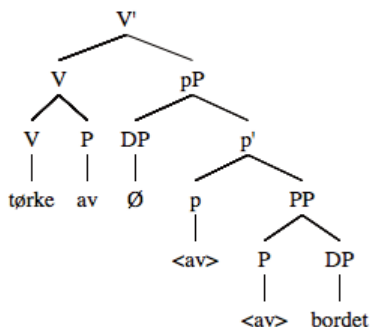
I (23) er både pP og PP synlege, og det er uproblematisk å inkludere ein partikkel i pP-domenet der, i tråd med (24). Gitt at PP er uspesifisert i figurbevaringskonstruksjonar, kan vi nettopp ha som utgangspunkt at pP er uspesifisert ved grunnfremjing. (25) illustrerer.

25)

I (24) kan vi rekne med at figur-DP-en sin Kasus er *v*-assosiert, slik han er *p*-assosiert i (25). (25) syner i røynda ein vanleg, transitiv preposisjon. Likevel er det eitt forhold som ikkje kjem klart fram i treet, og det er tilhøvet mellom V og P. Dei kan som nemnt ha orduttale i ei rad dialektar, noko som kunne tyde på ein syntaktisk nærleik som i (26). Ei mogleg løysing kunne vere at preposisjonen faktisk flyttar, dvs. at han først dannar ein PP med grunnen for så å flytte til V⁰. Dette føreset at p⁰ ikkje har eit nullelement, men at posisjonen faktisk er tom og kan flyttast via (jf. Rizzi 1990). Då får vi ein struktur som i (26).

26)

Eit problem med (26) er at ei flytting/respleising av *av* ikkje synest velmotivert. Det er heller ingen måte å teste om preposisjonen flyttar ut av PP-en til V^0 og blir ein partikkel. Derimot veit vi at han i alle høve ikkje flyttar lenger. I setningar med tematisert adverbial kjem subjektet imellom det finite verbalet og partikkelen (27a). I ein standard CP–TP–vP–VP-struktur veit vi dermed at partikkelen ikkje passerer T opp til i V2-posisjonen i C (Aa 2020: 115). Men partiklar flyttar ikkje eingong til T. Gitt at negasjonar markerer kanten av vP (Adger 2003a: 181, Åfarli & Eide 2003: 90f), skulle i så fall partikkelen flytta forbi *ikkje*. Men det ser han $\{*\text{ut}\}$ ikkje $\{\text{ut}\}$ til å gjere (27b; jf. Aa 2020: 159).

- 27) a. I går tørka $\{*\text{av}\}$ vi $\{\text{av}\}$ bordet.
 b. I går tørka vi $\{*\text{av}\}$ ikkje $\{\text{av}\}$ bordet.

Av held seg derfor inni verbfrasen. Sjølv om ei respleising av *av* i V^0 er vanskeleg å verken bevise eller avvise med vasstett testing, har vi indikasjonar på at det *ikkje* skjer. I døme tilsvarande (23) ovanfor, med både synleg figur og grunn, er det nemleg ikkje mogleg å flytte preposisjonen forbi grunnen, jf. (28).

- 28) tørke $\{*\text{av}\}$ støvet $\{\text{av}\}$ bordet

Problemet med eit verbnært *av* er at grunn-DP-en ikkje lenger har ein Kasus-tilordnar. Taraldsen (1983) og Åfarli (1985) argumenterte i styrings- og bindingsrammeverket for at partiklar er reanalyserte frå konvensjonelle preposisjonar og opphøyrer som Kasus-tilordnarar. I rammeverket nytta i denne artikkelen, tyder det at den verbnære partikkelen (p^0 , som er spleisa med V^0) ikkje er nokon Kasus-tilordnar; v er derimot assosiert med figuren sin Kasus,

og *p* med grunnen sin Kasus. Men (28) syner at *bordet* ikkje kan få Kasus via «sporet» til *av* (dvs. der *av* vart spleisa først). Det er heller ikkje sannsynleg at Kasus er *v*-assosiert i (26), men at grunnen er avhengig av at preposisjonen etablerer ein ekte PP og held seg *in situ*. Den moglege orduttalen kan derfor ikkje vere strukturelt motivert, men kan ha samanheng med at dei få døma som finst, er konvensjonaliserte og etablerte.

Inakkusative verb er kjenneteikna av at dei ikkje tilordnar (eller er assosierte med) Kasus, slik at (29a) blir felt av at *trikken* ikkje får Kasus. Dersom ein set inn preposisjonen *av*, som i (29b), fungerer det betre. Sjølv om *gå av* kan ha orduttale, slik som er vanleg i verb + partikkel-samband (figurbevaring), tyder det altså på at *av* her held seg i domenet sitt lik ein transitiv preposisjon.

- 29) a. *gå trikken
b. gå av trikken

Her er det openbert at *trikken* treng ein annan Kasus-tilordnar enn *gå*, og då kan heller ikkje *av* opphøyre som Kasus-tilordnar i (29b). Ovanfor skulle dette såleis tale for representasjonen i (25) heller enn (26).

Om vi då går god for ein transitiv analyse av *av* i (25), burde det opne for ein simultan førekomst av ein identisk figurbevarande partikkel (sidan dei to P-ane ikkje er den same). Og det var akkurat det vi såg at det gjorde, mot slutten av 4.1. Dei essensielle dialektkorpusdøma er repeterte i (30)

- 30) a. så holder de på og tar av mosen av plena (gamal dame, Gauldal)
b. da kunne vi banke av hodet av riva (gamal mann, Røros)
b. legge i mynten i bøtta (ung mann, Kirkesdalen)
c. legge på nytt torvtak på et bur (gamal mann, Surnadal)

I «standard» komplekse partikkelkonstruksjonar er den figurbevarande partikkelen føretrekt til høgre for figuren,¹⁴ men når dei to P-ane er identiske, har eg berre attesterte døme med partikkel til venstre for figuren. Døme som (30) bryt altså med det vanlege mønsteret og er dessutan svært lågfrekvente. Det kan tyde på at PP-en er adjungert i desse tilfella. Den avgrensa bruken kan kanskje forklarast med at det neppe er gode informasjonsstrukturelle grunnar til å gjenta dei to identiske P-ane etter einannan. Dei gongene ein gjer det, kjem

14. Jf. døme (8) lenger oppe, repetert som (i):

i) Hiv {-ut} [_F katten] {+ut} i [_G gangen]

det siste mest som ein apposisjon, eit adjunkt. Den komplekse, resultatative strukturen er helst manifestert med ei vanleg småsetning, som i (23).

Dersom figuren er eit trykklett pronomen, er det lettare å akseptere to like preposisjonar etter ein annan.

- 31) a. ta han av av plenen
b. legge han i i bøtta

Dette må forklarast ved at trykklette pronomen har ein annan distribusjon enn dei tilsvarende DP-ane i (30). Dei trykklette pronomena kan t.d. plassere seg framfor negasjonar og setningsadverb (jf. *Dei tok han ikkje av*) og står dermed utanfor vP (jf. òg døme (27) ovanfor). Dermed seier ikkje (31) noko om den vP-interne syntaksen, altså om den fremste P-en har flytta eller ikkje (jf. Aa 2020: 8).

6.2 Uekte grunn

Til no har vi sett på grunnfremjing med preposisjonar som oftast er transitive, altså som vart kategoriserte som preposisjonar med den tradisjonelle terminologien (sjå t.d. Beito 1970: 320ff). I denne bolken skal vi inkludere døme med retningsorda *ut*, *inn*, *opp* og *ned*. Desse tidlegare kategoriserte retningsadverba har som kjent preposisjonsstatus i *Norsk referansegrammatikk* (Faarlund, Lie & Vannebo 1997), ein status som har vorte kritisert seinare mellom anna av Papazian (2006: 180ff). Papazian syner fram nokre asymmetriar mellom tradisjonelle og «nyare» preposisjonar, og gjennom grunnfremjingsmoglegheitene får vi fram éin til. Skilnaden består i at preposisjonar som normalt dannar ein preposisjonsfrase (PP), altså som selekterer ein grunn, òg er dei som enklast kan ta ein ekte grunn i grunnfremjingskonstruksjonar. Retningsorda er langt oftare brukt som figurbevarande partiklar (sjå del 3), der dei berre av og til dannar ein PP (sjå 4.1). Spørsmålet er då om ein preposisjon som normalt ikkje tar ei utfylling (ein grunn), likevel kan brukast i grunnfremjingskonstruksjonar. Svenonius (2003a: 442) syner at *ut* berre kan selektere ein grunn når vi ikkje har ein synleg figur. Han hevdar at Kasus-tilordningsegenskapane endrar seg straks figuren er fråverande, slik at preposisjonen kan selektere ein grunn. Med synleg figur trengst ein annan (transitiv) preposisjon, t.d. *av*, til å selektere grunnen. Døma under er Svenonius sine.

- 32) a. De pakket klærne ut *(av) sekken.
b. De pakket ut (av) sekken.

Spørsmålet er altså om *sekken* er ein «ekte» grunn i (32b), når *av* er utelate. *Ut* kan definitivt bli brukt transitivt elles (som i *ut døra/vindauget*; sjå fleire døme under *ut* (II,B) i *Norsk Ordbok*). Denne bruken har likevel klare restriksjonar jamført med orda som tradisjonelt er kategoriserte som preposisjonar.

Nettopp dette skiljet mellom transitive preposisjonar på eine sida og retningsorda på hi dannar grunnlaget for ein viktig skilnad i grunnfremjing òg. Under skal eg skilje mellom ekte og uekte grunn – i tillegg til vanleg figur. Eg vil då føreslå at den uekte grunnen berre konseptuelt er ein grunn, men blir reanalysert til figur strukturelt. Eg gir tre ulike døme i (33). (33a) inneheld ein vanleg figur-DP, og der er partikkelalternasjon mogleg. Men i (33b) og (33c) ser det litt annleis ut. Som Stausland Johnsen (2019: 115) syner, er *glas* det tradisjonelle ordet for ‘vindauge’, og det er bevart mange stader. *Glaset* (i bunden form) er dermed potensielt tvitydig for mange; det kan tyde både ‘drikkeglaset’ (33b) og ‘vindauguet’ (33c). Det interessante i denne samanhengen er at tvitydigheita kjem fram i figurbevarings- vs. grunnfremjingsdøme med kombinasjonen *ut glaset*. Berre i tilfelle der *glaset* er eit vindauge, er *ut* «låst» til venstre for DP-en, medan vi i drikkeglastilfellet kan ha partikkelalternasjon, slik som i vanlege figurbevaringskonstruksjonar.

- 33) a. tømme {ut} vinen {ut}
 b. tømme {ut} glaset {ut} (‘drikkeglaset’)
 c. tømme {ut} glaset {*ut} (‘vindauguet’)

Sjølv om ‘drikkeglaset’ kan forståast som ein konteinar for ei væske og såleis leksikalsk-semantisk og såleis konseptuelt er ein grunn, synest *ut* å konstituere ein PP berre med ‘vindauguet’ i (33c). Alternasjonsmoglegheita i (33b) indikerer at vi strukturelt har med ein figur å gjere. I setninga *Fyll [_F mjølk] i [_G glaset]* er *glaset* openbert ein grunn, men i (33b) konstituerer ikkje *ut* ein PP med *glaset*, ulikt i (33c). I (33b) må derfor *glaset*, trass i den leksikalske konteinarsemantikken, vere ein reanalysert figur. I så fall burde det vere fullt mogleg å kombinere (33b) og (33c), sidan det til saman skulle gi ein kompleks partikkelkonstruksjon (ev. med grunnen adjungert). Og ingenting er gale med (34).

- 34) Tøm ut glaset ut glaset.

Det neste ein skulle vente seg, er at òg dei andre retningsorda, som sjeldan er transitive, har avgrensa moglegheiter til å ta ekte grunnar – men kan ta uekte

grunnar, som i (33b), i tillegg til vanlege figurar, som i (33a). Og det synest å vere slik for både *inn* og *opp*.

- 35) a. **Figur**
smørje {inn} solkremen {inn}
b. **Uekte grunn/reanalysert figur**
smørje {inn} ungene {inn}
- 36) a. **Figur**
drikke {opp} vinen {opp}
b. **Uekte grunn/reanalysert figur**
drikke {opp} glaset {opp}

(35) er diskutert i nederlandsk av Blom (2005: 191) og i tysk av McIntyre (2007: 356). Blom argumenterer imot ein grunnfremjingsanalyse, sidan det som svarar til ‘inn’, ikkje kan bli brukt transitivt eller selektere ein grunn elles. Slik er det òg i norsk, dvs. *inn* tar sjeldan ei utfylling (som i *inn døra*), og når *ungane* er brukt eintydig som grunn (og *solkrem* er brukt som figur), fungerer det ikkje med *inn*, berre med *på*. Det syner klart at desse har ulike Kasus-eigenskapar.

- 37) Ho smurde solkrem *inn/på ungene.

Inn sitt problem med å ta ein grunn i (37), eller sitt *generelle* problem med å ta ein grunn – saman med alternansjonsmoglegheita i (35b) – gjer at det er nærliggande nettopp å tolke *ungane* som ein reanalysert figur i (35b). Ei form for reanalyse til figur blir òg føreslått i andre samanhengar av Svenonius (2003a) og Blom (2005), men i norsk synest det altså å vere knytt til retningsorda. Og på same måte som i (33c) vil dei få tilfella med ekte grunn etter *inn* og *opp* (som i *inn døra*, *opp fossen*) ikkje tillate partikkelalternasjon. Vi må òg skunde oss å legge til at sjølv om partikkelalternasjon er mogleg t.d. i (36), er han ikkje fri. Særleg i ikkje-romlege konstruksjonar er det strenge restriksjonar på å distribuere artikkelen til høgre for nominalet i norsk, men denne restriksjonen må ikkje forvekslast med umoglegheita ved å la det same elementet stå til høgre for ein ekte grunn: **tømme vindauget ut*.

6.3 Ut og ned – med ekte eller uekte grunn?

Som nemnt i del 5 hevdar Milway (2014) at grunnfremjingspartiklar i engelsk berre inkluderer *off* og *out*, og at dei har med «cleaning»-konsept å gjere. Vi kan samanlikne dette perspektivet med nokre velkjende og mindre kjende døme med *vaske ut* og *vaske ned* i norsk. I tilfella med *vaske ut* verkar DP-en å vere ein ekte grunn; *ut* kan ikkje alternere. Døma i (38) er henta frå underoppslaget *vaska ut i Norsk Ordbok*.¹⁵

- 38) a. vi vaska ut leilegheita
 b. vaska ut fisken (reinske ut innvolar etc.)
 c. vaska ut smør ('bada og elta det i vatn for å få ut saltet')

Alle desse døma har ein kontekstuell forstått figur, og *ut* synest her å ta ein grunn, slik som i (33c). Ein lakmustest for at vi har med ein ekte grunn å gjere, er at preposisjonen selekterer han. Legg merke til at slik *i* og *på* selekterer forma på grunnen i (14) og (16) i del 4.2, må òg grunnen til *ut* ha ei spesiell form i *vaske ut*-døma. Han må vere ein konteinart eller eit rom (og altså danne eit «inne»), ikkje ei flate. Vi kan vaske ut eit rom og ei leilegheit, men ikkje eit golv. Det einaste potensielle dømet som talar imot, er (39), frå avisorkpuset.

- 39) vaska ut trappene og gongen ('gangen')

Normalt vil ein tolke *gangen*, men ikkje *trappene*, som ein konteinart (**vaske ut trappene* går ikkje), men (39) er gjerne mogleg fordi vi kan forstå dei koordinerte substantiva som 'trappeoppgangen'.

Den siste kombinasjonen vi ser på, er med *ned* i (40).

- 40) vaske {ned} huset {*ned}

Men statusen til *huset* er ikkje openberr. Ein kan tenke seg ei grunn-tolking, der noko (skiten) blir vaska «ned» frå huset, dvs. i resultativ, ikkje direksjonal, tyding. Likeins kan vi forstå det slik at det er huset som «kjem ned» som resultat av vaskinga. **Vaske huset ned* tvingar på ei absurd direksjonal tolking, og den umoglege alternasjonen talar i utgangspunktet imot at *huset* er figur. Men igjen kan restriksjonen ha å gjere med at ein partikkel til høgre òg fungerer dårleg i

15. Ein får direkte tilgang til underoppslaget ved å skrive inn *vaska ut* i søkefeltet. Ein takk til Kjetil Gundersen, som redigerte *vaska* i *Norsk Ordbok* og minte meg på desse døma.

ikkje-direksjonale figurbevaringskonstruksjonar (Aa 2015b, 2020). Likevel talar denne restriksjonen, kombinert med ei forståing av *huset* som lokalisierende snarare enn lokalisert, for at *ned* i (40) tar ein ekte grunn.

7. Avrunding

I denne artikkelen har eg tatt føre meg ein lite brukt og lite omtala konstruksjon i norsk, nemleg grunnfremjingskonstruksjonen. På overflata liknar han ein vanleg verbpartikkelkonstruksjon, men semantisk liknar han ikkje. Såkalla enkle verbpartikkelkonstruksjonar er figurbevarande og har grunnen undertrykt (og underforstått). Disse er høgfrekvente. For grunnfremjingskonstruksjonar er det motsett: Grunnen er synleg fremja, og figuren er undertrykt (og underforstått) – og konstruksjonen er særst lågfrekvent samanlikna med figurbevaringskonstruksjonar. Vi kan illustrere skilnaden med eit tvtydig døme:

41) løft av [_{F/G} bilen]

Ei figurtolking av *bilen* vil seie at sjølve bilen blir løfta av noko uspesifisert (t.d. eit lasteplan, som då er implisitt grunn). Ei grunntolking av *bilen* vil seie at noko uspesifisert (t.d. bagasje eller byggevarer, som då er implisitt figur) blir løfta av biltaket.

Sjølv om *av* blir uttala som ein partikkel når han vel/selektierer ein grunn, er det nettopp selektering av ein grunn og konstituering av ein PP som føregår. *Av* har heller ingen gode grunnar for å flytte til ein verbnær posisjon, slik den figurbevarande partikkelen gjer. Statusen til *av* er såleis grunnleggande ulik i dei to tolkingane av (41). Berre i grunnfremjingstilfellet dannar preposisjonen ein frase med *bilen*.¹⁶

42) a. [_V løft av] bilen_F
b. løft [_{PP} av bilen]_G

16. Representasjonane i (42) er noko forenkla. (42a) er ein versjon av Larsen (2014) og Aa (2020) sin analyse, der partikkelkjernen blir kjernespleisa med verbet i enkelte tilfelle. Men i min eigen versjon av analysen projiserer partikkelen først i direksjonale konstruksjonar som (42a), før kjernen blir respleisa med verbet. Ikkje-direksjonale partiklar blir spleisa direkte med verbet utan å projisere. I (42b) kan ein òg gjere greie for direksjonaliteten ved å presisere ein meir artikulert internstruktur for PP-en (sjå t.d. Svenonius 2003b).

At grunnfremjingspreposisjonen selekterer utfyllinga si, synest klart, då det så å seie berre er transitive preposisjonar som blir brukte til grunnfremjing. Retningsorda *ut*, *inn*, *opp* og *ned* er langt oftare brukt som figurbevarande partiklar enn som transitive preposisjonar, og dei har likeins avgrensa moglegheiter til å fremje grunn. Eit poeng har vore å syne at grunnfremjing med desse retningsorda ofte berre er tilsynelatande. Den konseptuelle grunnen er då *uekte* på den måten at han strukturelt sett er figur. Sjølv om han har ein leksikalsk grunnsemantikk og såleis liknar ein grunn i forma, kan partikkelen alternere kring han, slik tilfellet er i figurbevarande konstruksjonar.

- 43) a. Figurbevaring: smør {inn} solkremen {inn}
 b. Uekte grunn/reanalysert figur: smør {inn} ungane {inn} _

Trass i at *ungane* i (43b) er grunnaktige, fordi vi konseptualiserer ein figuraktig solkrem der òg, er dei (*ungane*) reanalyserte til ei strukturell figur. Den moglege partikkelalternasjonen syner det, og *inn* tar derfor ikkje ein ekte grunn her, ulikt i *inn døra*. Døme som (43b) er særleg interessante. Dei illustrerer at det ikkje alltid er eit éin-til-éin-forhold mellom strukturell og konseptuell semantikk (G- og S-semantikk; Bouchard 1995). I somme tilfelle kastar S-semantikken skugge over G-semantikken – og dermed «skuggetolkar» vi den strukturelle figuren konseptuelt som grunn.¹⁷

Kjelder

- Abrahamsen, Jardar Eggesbø. 2003. *Ein vestnorsk intonasjonsfonologi*. Doktoravhandling, NTNU.
- Adger, David. 2003. *Core Syntax. A Minimalist Approach*. New York: Oxford University Press.
- Beito, Olav Toreson. 1970. *Nynorsk grammatikk. Lyd- og ordlære*. Oslo: Samlaget.
- BigBrother-korpuset*, Tekstlaboratoriet, ILN, Universitetet i Oslo. <http://www.tekstlab.uio.no/nota/bigbrother/>
- Blom, Corrien. 2005. *Complex Predicates in Dutch. Synchrony and Diachrony*. Utrecht: LOT.

17. Jf. Hoekstra (1998: 117) sin term *shadow interpretation* 'skuggetolking'. Eg diskuterer eit anna døme på tilsvarande fenomen i Aa (2015b: 249f).

- Bouchard, Denis. 1995. *The Semantics of Syntax. A Minimalist Approach to Grammar*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Chomsky, Noam. 1986. *Barriers*. Cambridge, MA: MIT Press.
- den Dikken, Marcel. 1995. *Particles. On the Syntax of Verb-Particle, Triadic, and Causative Constructions*. New York: Oxford University Press.
- Faarlund, Jan Terje, Kjell Ivar Vannebo & Svein Lie. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hoekstra, Teun. 1988. Small Clause Results. *Lingua* 74: 101–139.
- Hårstad, Stian, Terje Lohndal & Brit Mæhlum. 2017. *Innganger til språkviten-skap. Teori, metode og faghistorie*. Oslo: Cappelen.
- INESS = *Infrastructure for the Exploration of Syntax and Semantics*. Henta frå <http://clarino.uib.no/iness>
- Johannessen, Janne Bondi, Joel Priestley, Kristin Hagen, Tor Anders Åfarli, Øystein Alexander Vangsnes. 2009. The Nordic Dialect Corpus – An Advanced Research Tool. I Jokinen, Kristiina & Eckhard Bick (red.): *Proceedings of the 17th Nordic Conference of Computational Linguistics, NODALIDA 2009*, 73–80.
- Larsen, Darrell. 2014. *Particles and Particle-Verb Constructions in English and Other Germanic Languages*. Doktoravhandling, University of Delaware.
- Larson, Martha Anne. 2005. *The empty object construction and related phenomena*. Doktoravhandling, Cornell University. Henta frå https://ecommons.cornell.edu/bitstream/handle/1813/939/Larson2005_EOC_final.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Larsson, Ida & Björn Lundquist. 2014. Objektspacering vid partikelverb i norska dialekter och äldre svenska. I Johannessen, Janne Bondi & Kristin Hagen (red.): *Språk i Norge og nabolanda. Ny forskning om talespråk*, 99–131. Oslo: Novus.
- Levin, Beth. 1993. *English Verb Classes and Alternations. A Preliminary Investigation*. Chicago: The University of Chicago Press.
- McIntyre, Andrew. 2007. Particle Verbs and Argument Structure. *Language and Linguistic Compass* 1 (4): 350–367.
- Milway, Dan. 2014. Null Pronouns in English. Evidence from Particle Verb Constructions. Henta frå <https://cla-acl.artsci.utoronto.ca/wp-content/uploads/Milway-2014.pdf>
- Norsk Ordbok. Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet*. 1966–2016. Oslo: Samlaget.

- NoTa – Oslo = Norsk talespråkskorpus – Oslodelen*, Tekstlaboratoriet, ILN, Universitetet i Oslo. <http://www.tekstlab.uio.no/nota/oslo/index.html>
- Nynorskordboka*. Henta frå <https://ordbok.uib.no>
- Papazian, Eric. 2006. Adverb, adjektiver og preposisjoner i Norsk referansegrammatikk. Et forsøk på å rehabilitere adverbene. *Norsk lingvistisk tidsskrift* 2/20016, 149–192.
- Peirsman, Yves & Dirk Geeraerts. 2006. Metonymy as a Prototypical Category. *Cognitive Linguistics* 17: 269–316.
- Radden, Günter & Zoltán Kövecses. 1999. Towards a Theory of Metonymy. I Klaus-Uwe Panther & Günter Radden (red.): *Metonymy in Language and Thought*, 17–59. Amsterdam: John Benjamins.
- Rappaport Hovav, Malka & Beth Levin. 1985. *A Case Study in Lexical Analysis: The Locative Alternation*. Upublisert ms., Lexicon Project, Center for Cognitive Science, MIT, Cambridge, MA.
- Rappaport Hovav, Malka & Beth Levin. 1988. What to Do with Theta-Roles. I Wilkins, Wendy (red.), *Syntax and Semantics 21: Thematic relations*, 7–36. New York: Academic Press.
- Rizzi, Luigi. 1990. *Relativized Minimality*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Rosén, Victoria, Koenraad De Smedt, Paul Meurer & Helge Dyvik. 2012. An open infrastructure for advanced treebanking. I Jan Hajič, Koenraad De Smedt, Marko Tadić & António Branco (red.): *META-RESEARCH on Advanced Treebanking at LREC 2012*, 22–29.
- Sandøy, Helge. 1976. *Laust samansette verb i vestnordisk: ein samanliknande leddstillingsanalyse for islandsk, færøysk og romsdalsmål*. Magisteravhandling, Universitetet i Oslo.
- Sandøy, Helge. 1985. *Norsk dialektkunnskap*. Oslo: Novus.
- Skaalbones, Lena Kildal. 2006. *Henger de på? Prososyntaktiske trekk ved verbpartikler i en nordnorsk høytomedialekt*. Masteroppgåve, NTNU.
- Stausland Johnsen, Sverre. 2019. Grunnleggjande spørsmål om språkending og norsk språkhistorie. Ein omtale av *Norsk språkhistorie I – Mønster*. *Norsk lingvistisk tidsskrift* 1/2019: 77–138.
- Svenonius, Peter. 1996. *The Verb-Particle Alternation in the Scandinavian Languages*. Ms., tilgjengeleg på <http://ling.auf.net/lingbuzz>
- Svenonius, Peter. 2003a. Swedish Particles and Directional Prepositions. I Delsing, Lars-Olof, Gunlög Josefsson, Halldor Armann Sigurðsson & Cecilia Falk (red.): *Grammatik i fokus: festskrift till Christer Platzack den 18 november 2003 = Grammar in Focus: Festschrift for Christer Platzack 18 November 2003*, Vol. 2, 343–351. Lund: Lunds universitet.

- Svenonius, Peter. 2003b. Limits on P: *filling in holes* vs. *falling in holes*. *Nordlyd*, vol. 32, 2/2003: 431–445.
- Talmy, Leonard. 1972. *Semantic Structures in English and Atsugewi*. Doktoravhandling, University of California, Berkeley.
- Talmy, Leonard. 2000. *Toward a Cognitive Semantics*, Vol. 1. Cambridge, MA: MIT Press.
- Taraldsen, Knut Tarald. 1983. *Parametric Variation in Phrase Structure*. Doktoravhandling, Universitetet i Tromsø.
- Ven, Christine. 1999. *En syntaktisk analyse av verbpartikler i norsk*. Hovedoppgåve, NTNU, Trondheim.
- Western, August. 1921. *Norsk riksmåls-grammatikk for studerende og lærere*. Kristiania: H. Aschehoug & Co.
- Aa, Leiv Inge. 2013. Er ordbøker lingvistiske nok? Om preposisjonssemantikk og ein grammatisk basis for ordboksartiklar. *LexicoNordica* 20: 145–163.
- Aa, Leiv Inge. 2015a. Mangfald og einskap med preposisjonar – og vitskaplege krav til moderne ordbøker. I Hagland, Jan Ragnar & Åse Wetås (red.): *Ivar Aasen ute og heime – om moderne språkdokumentasjon etter Ivar Aasen*, 110–125. Trondheim: *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Skrifter* 1/ 2015.
- Aa, Leiv Inge. 2015b. *The Grammar of Verb-Particle Constructions in Spoken Norwegian*. Doktoravhandling, NTNU, Trondheim.
- Aa, Leiv Inge. 2018. Preposisjonen og partikkelen *med* som samantillar. *Norsk lingvistisk tidsskrift* 1/2018. 139–159.
- Aa, Leiv Inge. 2020. *Norwegian Verb Particles*. Amsterdam: John Benjamins.
- Åfarli, Tor Anders. 1985. Norwegian Verb Particle Constructions as Causative Constructions. *Nordic Journal of Linguistics* 8, 75–98.
- Åfarli, Tor Anders. 2019. Syntaks: Passiv, presentering, partiklar. I Brøseth, Heidi, Kristin Melum Eide & Tor Anders Åfarli (red.): *Språket som system: norsk språkstruktur*, 263–288. Bergen. Fagbokforlaget.
- Åfarli, Tor Anders & Kristin Melum Eide. 2003. *Norsk generativ syntaks*. Oslo: Novus.

Summary

In this article, I discuss ground promotion in Norwegian, which reminds of verb-particle constructions, but where a ground is promoted instead of a figure, which is suppressed. In the example *ta av bordet* ‘take off the table’, a suppressed (covert) figure is removed from a promoted (overt) ground (‘the table’); in *ta*

av bestikket ‘take off the cutlery’, a promoted figure (‘the cutlery’) is removed from a suppressed ground. The latter example is a standard verb-particle construction, which I refer to as figure retention in this article. Ground promotion appears far less frequently than figure retention, and it has not been discussed much in Norwegian earlier. I show that ground promotion usually requires a transitive preposition (‘on’, ‘off’, ‘to’ etc.); the directional prepositions ‘up’, ‘down’, ‘out’, and ‘in(to)’ are first and foremost associated with figure retention. They promote grounds only rarely, and they can also be associated with “fake grounds”. A fake ground has a lexical semantics which triggers a conceptual ground interpretation, but is a structural figure.

Leiv Inge Aa

Førsteamanuensis i norsksdidaktikk

Institutt for lærarutdanning

Noregs teknisk-naturvitskaplege universitet

NO-7491 Trondheim

leiv.inge.aa@ntnu.no